

Adam Hibszer

Parki narodowe
w świadomości i działaniach
społeczności lokalnych

Uniwersytet Śląski

Katowice 2013

Redaktor Prac Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

Andrzej T. Jankowski

Recenzenci

Mariusz Kistowski
Krystyna Pawłowska

Przygotowanie do druku i projekt okładki

Stefania Majewska, Patrycja Dzikowska

Korekta

Jadwiga Falkiewicz

Wydanie książki sfinansowano ze środków Uniwersytetu Śląskiego

Copyright©2013 by Uniwersytet Śląski, Katowice

ISBN 978-83-62652-48-8

WSPÓLPRACA WYDAWNICZA

Pracownia Komputerowa Jacka Skalmierskiego, Gliwice
www.pkjs.pl

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	7
1. PODSTAWY TEORETYCZNO-METODOLOGICZNE.....	11
1.1. Przedmiot, cele i hipotezy badawcze.....	11
1.2. Terminologia przyjęta w opracowaniu.....	19
1.3. Przegląd dotychczasowych badań relacji „człowiek – środowisko”.....	23
1.4. Propozycja modelu badań relacji „człowiek – środowisko” w odniesieniu do relacji społeczność lokalna – park narodowy.....	34
1.5. Metody i narzędzia badawcze oraz przebieg badań.....	40
2. SPOŁECZNOŚCI LOKALNE GMIN PARKOWYCH I ICH POSTAWY WOBEC PRZYRODY.....	46
2.1. Gminy parkowe jako obszar badań relacji park – miejscowa ludność.....	46
2.2. Cechy demograficzno-społeczne respondentów i ich świadomość ekologiczna.....	49
2.2.1. Władze samorządowe gmin.....	50
2.2.2. Mieszkańcy gmin parkowych.....	52
2.3. Postawy lokalnych społeczności wobec przyrody – dyskusja wyników i konkluzje.....	70
3. PARK NARODOWY I JEGO PERCEPCJA PRZEZ SPOŁECZNOŚCI LOKALNE	73
3.1. Parki narodowe – najwyższa forma prawnej ochrony przyrody w Polsce	73
3.2. Percepcja parków narodowych przez władze gmin parkowych.....	77
3.3. Percepcja parków narodowych przez miejscową ludność.....	78
3.4. Percepcja parku narodowego – dyskusja wyników i konkluzje.....	93
4. ZAGROŻENIA PARKU NARODOWEGO I JEGO OTOCZENIA.....	97
4.1. Zagrożenia parków narodowych w świetle materiałów źródłowych i opinii ich dyrektorów.....	97
4.2. Ocena zagrożeń środowiska przyrodniczego w parkach narodowych i w ich sąsiedztwie przez władze gmin parkowych.....	113
4.3. Ocena zagrożeń środowiska przyrodniczego w parkach narodowych i w ich sąsiedztwie (w gminach parkowych) przez miejscową ludność.....	115
4.4. Zagrożenia parków narodowych – dyskusja wyników i konkluzje.....	136

5. WARTOŚCIOWANIE PRZESTRZENI PARKU NARODOWEGO I JEGO OTOCZENIA – KORZYŚCI I UTRUDNIENIA WYNIKAJĄCE Z SĄSIEDZTWA PARKU DLA LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI.....	141
5.1. Korzyści i utrudnienia z sąsiedztwa parku narodowego w świetle materiałów źródłowych i opinii ich dyrektorów.....	141
5.2. Korzyści i utrudnienia w ocenie przedstawicieli władz samorządowych.....	147
5.3. Korzyści i utrudnienia w ocenie miejscowej ludności.....	148
5.4. Korzyści i utrudnienia z sąsiedztwa parku narodowego – dyskusja wyników i konkluzje.....	170
6. KONFLIKTY W PARKACH NARODOWYCH I SPOSOBY ICH ROZWIĄZYWANIA.....	176
6.1. Konflikty w parkach, ich przyczyny oraz sposoby rozwiązywania według dyrektorów parków narodowych.....	176
6.2. Przyczyny konfliktów w parkach oraz sposoby ich rozwiązywania według administracji gmin parkowych.....	185
6.3. Przyczyny konfliktów w parkach oraz sposoby ich rozwiązywania według mieszkańców gmin.....	188
6.4. Konflikty w parkach narodowych – dyskusja wyników i konkluzje.....	210
7. OCENA RELACJI PARK NARODOWY – SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA PRZEZ RÓŻNE GRUPY RESPONDENTÓW.....	214
7.1. Relacje społeczność lokalna – park według dyrektorów parków narodowych.....	214
7.2. Relacje społeczność lokalna – park według przedstawicieli władz samorządowych gmin parkowych.....	216
7.3. Relacje społeczność lokalna – park według mieszkańców gmin parkowych.....	219
7.4. Ocena relacji park narodowy – społeczność lokalna – dyskusja wyników i konkluzje.....	232
8. SYNTEZA WYNIKÓW BADAŃ: PARK NARODOWY A SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA. MODEL RELACJI „SPOŁECZEŃSTWO – PARK”.....	243
8.1. Formalno-prawne zależności między gminą a parkiem narodowym.....	243
8.2. Instrumenty służące kształtowaniu relacji między parkiem narodowym a społecznością lokalną.....	248
8.2.1. Polityka własnościowa w parkach narodowych: wykupy i wywłaszczenia gruntów.....	250
8.2.2. Planowanie przestrzenne w gminach parkowych.....	256
8.2.3. Edukacja ekologiczna w parkach narodowych.....	259
8.3. Oczekiwania społeczności lokalnej dotyczące relacji z parkiem narodowym.....	265
8.4. Model relacji człowiek – środowisko: partycypacja lokalnej społeczności w zarządzaniu parkiem narodowym.....	267
Wnioski.....	275
Literatura i materiały źródłowe	280
ABSTRACT.....	305
Spis tabel i rycin.....	313
Załączniki.....	329

ABSTRACT

National Parks: awareness and actions of local communities

The interest of the author is one of the key research questions of geography, namely the relationship between humans and the environment. The problem addressed in the paper concerns the relationship between a national park and a local community. Its essence is to seek answers to the question how people who live in national parks and in their surroundings (i.e. in the *gminas* spatially associated with national parks and their buffer zones) see their relations with the nearest national park.

In the area of a national park and in its surrounding there are a variety of relationships. These are the interactions between the subject, i.e. "people" (man) and the entity, i.e. the "natural environment", often referred to as the "man-environment" relationship. There are also interactions between different groups of people (the "man-man" relationship), and the interdependencies within the natural environment (the "environment-environment" relationship). In this study of key interest are the "man-environment" relationships that are those whose subject is an individual person or a group of people.

National parks, which are an integral part of the protected areas, are seen both as a space for the protection of wildlife, as well as objects useful for achieving social, economic and cultural objectives. Currently, in the international arena national parks as models of sustainable development are in the forefront. They are to combine the protection of valuable ecosystems and the reproduction of the totally or partially destroyed ecosystems with the socio-economic development, possibly the least harmful to the nature and driven by the existing natural and landscape values.

What is emphasised is the important role of the cooperation of various entities in the management of conservation areas: the government, local and regional authorities, private companies and NGOs. According to the new concept of protected areas, local communities cease to be treated as passive recipients of top-down guidelines and prohibitions, and are more and more seen as economic and cultural beneficiaries of protected areas and active partners intervening in the operation of such areas.

The awareness of the need to preserve the balance, as declared by the governing authorities, between the protection of natural and landscape values and the socio-economic development of park *gminas*, is an important prerequisite for the verification of the current development of the relationship between this form of protected areas and local communities in Poland. No national park can be operated under total isolation from the *gmina* in which it is located, or from its population.

In the project it was decided to explore the perceptions of residents of park *gminas* on the relations between the local population and the national park, and at the same time look for the answers to questions concerning the causes of variation

of these relationships. For the first time in this kind of the research it was attempted to develop a comprehensive approach to the issue. What was examined was the attitude of residents of communities spatially and functionally linked with all national parks in Poland.

The background to these considerations is the paradigm shift in relation to protected areas, which is based on including the socio-economic needs of local communities in the objectives of the protected areas, and integrating these communities in the management of the protected areas. In the wake of nature protection crisis affecting some national parks, as well as the increasing conflict in land management in the park buffer zones and some parks, the results of the research can help understand more fully the specific nature of the relations in the *gminas* which contain a national park. The results should also help the organisers of nature conservation to take measures to improve the social conditions of realisation of the idea of nature protection in Poland.

The main goal of this paper is to identify the structure of the relations between local communities and a national park, in the context of the paradigm shift of protected areas, to indicate the practical importance of these relationships in local politics of the *gminas* with a national park.

The specific cognitive objectives of the research were as follows:

1. Identifying the diversity of the ecological awareness of local communities related to national parks and the factors shaping it.
2. Understanding and comparing the views of the different groups of respondents (managers of national parks, local authorities of park *gminas* and the residents of these *gminas*) referring to the relationship between the national park and the local community.
3. Understanding and comparing the views of the different groups of respondents on the instruments shaping the relationship between the national park and the local community.

The following research questions were formulated:

1. Do the place of residence, age, education and professional status of the respondents determine their relationship to the national park?
2. Does the character of the relationship of the respondents to the nature or the use of the offer of the broadly understood environmental education conducted by the national park affect the perception of benefits or barriers (constraints) and losses related to the existence of a national park in the vicinity of the residence?

An important element of the research is to understand the opinion of the local community about the anthropogenic threats to the national park, collisions and conflicts arising from these threats and their solutions and prevention, as well as the desired directions and forms of cooperation with the national park. The assessment of the relation between the park and the local population, made by the respondents, is compared with the opinions of directors of national parks. A broad comparative

analysis of the views of different parties enables you to show the spatial diversity of the relationship between the national park and the local community.

In the research the following hypotheses were put forward:

1. The environmental awareness of the population living in the vicinity of national parks and its diversity is derived from age, education, occupational status and the place of residence in relation to the park, and is a reflection of participation in environmental education carried out by the national parks.
2. The perception of threats to the national park, the advantages and disadvantages associated with its existence in the vicinity of the place of residence, and conflicts between local communities and the national park depends on the relation to nature, the professional status of the population, the place of residence in relation to the boundaries of the park and the possession of land in the national park by the respondent's family.
3. The perception of the relationship between the local community and the national park and its assessment by each group of respondents (managers of national parks, authorities of *gminas* with national parks, local communities) varies spatially and depends on the social and economic factors.
4. The selection and evaluation of instruments shaping the relationship between a national park and local communities are dependent on belonging to a particular group of respondents.

In order to identify and assess the relationship between the local population and the national park three main groups of respondents were delimited: managers of national parks, authorities of *gminas* with national parks and the residents of these *gminas*. Among the local population several categories of respondents were delimited: due to the attitude towards nature, age, education, professional status, place of residence in relation to the national park, residence in a specific type of *gmina*, ownership of land in the national park and participation in the environmental education. Such categories allowed to look at the issue from the spatial, social and economic point of view. In the assumptions of the research, the basic division of the inhabitants into the local community and the *gmina* authorities was to show the diversity of attitudes and assessments in relation to the national park, including the power relations.

The aim of distinguishing between adult respondents and junior high school students was to show the diversity of attitudes towards the national park, resulting in both the length of life experience, as well as a potentially promising behaviour towards the national park (according to many studies it is usually young people who have a more idealistic perception of the relationship with nature). An important justification for including school students in the research is that the perception of the relation between the inhabitants and the national park by the younger generation may have important implications for the future behaviour in relation to the national

park. In a democratic society public opinion is increasingly important and it often becomes the deciding vote on many issues.

The main research method was a quantitative diagnostic survey in which a questionnaire was the research tool. Three questionnaires were developed: one for managers of national parks, one for representatives of local authorities and one for local residents.

The survey among the residents of *gminas* with national parks was carried out mainly in towns located in national parks, in their buffer zones and in the vicinity of the park boundaries. The studies were conducted using mail survey with the help of local management of schools and teachers. During the target survey conducted among the local population the statistical assumptions of the Central Statistical Office (*Główny Urząd Statystyczny* - GUS) regional research were followed. The research included people over 14 years of age. The choice of schools was conditioned by their position in relation to the border of the national park and guided by the "proximity of the park". This choice guaranteed to reach people living in the park or in its immediate vicinity. The proper survey was carried out from March to November 2009 in the directorates of all 23 Polish national parks, 112 *gminas* spatially associated with national parks and 137 schools located in those *gminas*.

The quantitative analysis was performed using the statistical package SPSS14 for Windows. In order to show the relationship between the variables cross tables were produced by the proper procedure of the SPSS14.

Considering the assumptions of the research, it was examined how individual factors differentiate the opinions of the surveyed respondents. The information about the views of the respondents stored in the database was confronted with three groups of factors, which include:

1. social factors – belonging to the group of "students/youth" or "adults", education, professional status, relationship to nature, participation in educational activities,
2. spatial factors – living in a national park, in different areas of the *gmina* in relation to the national park and in different types of park *gminas*,
3. economic factors – possession of land in the park and living in *gminas* of different wealth status (the adopted criterion was the *gmina's* income per 1 inhabitant).

The results presenting the views of the selected groups of respondents are shown in choropleth maps and diagrams, prepared with the use of various software tools, including ArcGIS.

The studies lead to the conclusion that in Poland there are different relationships between national parks and the people living in their surroundings. This is reflected by the different perceptions of anthropogenic threats to parks expressed by different groups of respondents, various causes of conflicts in national parks and the ways of solving them, varied assessment of the advantages and difficulties arising from the vicinity of the national park for the local community,

as well as the varied assessment of the relationship between people and the national park.

The verification of the hypotheses allows us to draw the following conclusions:

1. In the light of the results on the perception of the national parks by local communities, it can be stated that the environmental awareness of the population living in the vicinity of national parks and its variations correspond to the respondents' relation to the nature, their age, education, occupational status, and the place of residence in relation to the park boundaries, and reflect their participation in the educational activities provided by the national parks. In individual parks there is a diversity of perception of the very idea of a national park, and the assessment of its assets.

The authorities of *gminas* spatially associated with national parks assess the natural and landscape values of the national parks much higher than their residents. However, among the inhabitants of the *gminas* with national park the appreciation of the values of the national parks is due to environmental responsibility, it is associated with higher education, professional work, residing inside the park and in urban *gminas*, as well as the participation in educational activities conducted in the national park.

The opinion of the vast majority of all groups of respondents that the national parks are primarily "the areas to protect valuable nature and landscape", in the context of communities of *gminas* with national parks believing that the number of national parks in the country is currently sufficient, and in the light of the provisions of the Law on Environmental Protection, there are small opportunities to establish new national parks in Poland.

The authorities of *gminas* with a national park, more than the inhabitants of these *gminas*, see both positive and negative effects of the existence of a national park within the *gmina*. On this basis, it can be concluded that the exercise of power in the *gminas* with national parks helps sharpen the ratings of the social aspects of the national parks. Unfortunately, the statements of representatives of the local authorities of the need to protect wildlife in the national park, and the appreciation of the natural and landscape values are not followed by the decisions, let alone actions, to put parks among the priorities of the *gminas'* development. There is a widespread belief, though, in the need for and the use of natural assets for economic goals, such as through the further development of tourism in the park *gminas*.

2. The perception of threats affecting national parks is influenced by the place of residence of the respondent in relation to the border of the national park, the type of the *gmina* the respondent lives in, and to a lesser extent, the professional status of the respondents. A local community, regardless of the relation to the nature, age, education, functions, or participation in educational activities conducted by the park is convinced that the natural environment in the *gmina* where there is a national park, is in a very good condition, and the main sources of

risk are seen among the external factors (this opinion especially refers to the people living inside the parks). The similarity of opinion of inhabitants and the *gmina* authorities on anthropogenic threats in national parks clearly differs from the opinion of the directors of national parks.

Encouragingly, the fact that both the local authorities of *gminas* and their inhabitants (both adults and young people) in the vast majority declare pro-environmental stance (for them the nature is important or very important), they accurately perceive the main threats to the local environment, which affect the national park and - most importantly - they can submit proposals for the development of relations between the nearest national park and the local community. As some of these ideas are demanding, their potential implementation could raise concerns from the point of view of the conservation objectives of the parks.

The respondents' opinions about the advantages and disadvantages of the existence of the national park are significantly different from each other. What is predominantly seen among the directors of national parks and the authorities of *gminas* with a national park is a wide variety of benefits, the development of agro-tourism and jobs, while among the inhabitants - the development of agro-tourism and accommodation rental. However, the main difficulties associated with the presence of the national park by all groups of respondents are problems related to the construction or expansion of homes in the park and its surroundings.

A big threat to the protected wildlife in national parks is the potential realisation of special interests that are in conflict with the objectives of nature protection. Seeing solely difficulties arising from the vicinity of the national park may lead to conflicts of interest with the park, or at least the indifference to nature. Awareness of the values of national parks and awareness of the potential benefits of living in their surroundings may be helpful in achieving their conservation.

Considering the problem of conflicts in national parks, it can be stated that different groups of respondents differ in the actual knowledge of the disputes between the park and the local community and the perception of their causes. The perception of conflicts depends on where the respondents live in relation to the borders of the park and the private ownership of land in the park, as well as the participation in educational activities carried out by the national park.

3. The relationship between the population of the park *gminas* and the park, represented by its directors, evaluated from the position of that population are equally perceived as positive and neutral. However, the assessment of these relations from the point of view of representatives of authorities of *gminas* with national parks and the park management is much more favorable. In most parks it is positive. The highest rating, certainly proving complacency with the state of the relationship between a national park and the local community, are among the directors of the national parks. In the group of representatives of the *gmina* authorities only one in ten respondents believes that the relationships between the park and the local population are bad.

Similar to the above is the assessment of the relationships between the park and local authorities. In this case, the directors of parks express the highest ratings. Among the *gmina* authorities the assessment is mostly good or very good. For the local population, however, in the vast majority these relationships are neutral.

In individual national parks the opinions of the main groups of respondents (managers of parks, local authorities and the local population) show very differently. Only in a few cases, the evaluation of the relationship between the national park and the local community is the same in all groups.

It has been shown that in the evaluation of the relationships between the national park and the local population, and between the national park and the local authorities, the greatest impact is exerted by: a. positive or neutral attitude of the respondent to the nature, b. the possession of land in the national park, and c. the place of residence in relation to the border of the national park. In addition, an important element is the age of the respondents and their participation in educational activities conducted by the park.

Belonging to a group of junior high school students and a group of participants of educational activities translates into higher ratings of the relationship between the national park and the local community. However, factors such as the education of the respondents and their professional status, as well as the *gmina* type and its wealth expressed in revenue per 1 inhabitant, have a much lesser impact on the evaluation of the relationship between the national park and the local community and between the national park and the *gmina* authorities.

4. Environmental education is an important element of the activities carried out by national parks. It is an instrument, widely recognised by all groups of respondents, for shaping the relationships between the national park and the local community. All participants of educational activities in national parks have a higher environmental awareness; see much more benefits of a national park in the neighbourhood, as well as the related barriers. People using environmental education taking place in the park see conflicts in relations between the national park and the local community.

Conducting educational activities by the national parks among as large as possible group of the local community is an important and valuable role. This should include not only schoolchildren, but also a wide range of adults. Training organised by parks can be used to acquire funding from various sources (including the EU), which could benefit the local community. Such activities may not only contribute to improving the relations between the residents of *gminas* with national parks and the national park, but also enhance the care of the common heritage, i.e. the natural and cultural values of the national park.

5. The national parks are to preserve the natural heritage of small areas of outstanding natural beauty and landscape. Although the process of conferring a national park protection to valuable areas in Poland cannot be considered closed, the current legislation does not favour the establishment of new national parks or the enlargement of the existing ones. Thus, it is important for the residents of the

SPIS TABEL I RYCIN

TABELE

Tabela 1. Różnice między ujęciem redukcjonistycznym a holistycznym w badaniach interakcji „człowiek – środowisko”	24
Tabela 2. Próba badawcza w poszczególnych parkach względem liczby ludności	43
Tabela 3. Gminy parkowe w poszczególnych parkach narodowych w Polsce	47
Tabela 4. Ludność w parkach narodowych i w ich sąsiedztwie	48
Tabela 5. Udział w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez parki narodowe w poszczególnych grupach respondentów	62
Tabela 6. Udział w zajęciach edukacyjnych przez respondentów z różnych miejsc zamieszkania względem parku narodowego	63
Tabela 7. Stosunek do przyrody w opinii osób uczestniczących lub nie w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez parki narodowe	64
Tabela 8. Rozkład pozytywnych odpowiedzi wśród młodzieży i dorosłych respondentów na pytania o emocjonalny związek z przyrodą i krajobrazem gminy, w której znajduje się park narodowy	64
Tabela 9. Rozkład odpowiedzi respondenta na pytanie: Czy okoliczna przyroda i krajobraz są Ci bliskie? (w zależności od stosunku do przyrody)	65
Tabela 10. Rozkład odpowiedzi respondenta na pytanie: Czy przyroda okolicy jest cennym dziedzictwem całego narodu i dlatego należy ją chronić w parku narodowym? (w zależności od stosunku do przyrody)	66
Tabela 11. Rozkład odpowiedzi respondenta na pytanie: Czy byłbyś skłonny zgodzić się na ograniczenie swoich praw dla dobra przyrody chronionej w parku narodowym? (w zależności od stosunku do przyrody)	67
Tabela 12. Rozkład odpowiedzi wśród młodzieży i dorosłych respondentów na pytanie: Czy przyroda najbliższej okolicy jest dla miejscowej ludności źródłem dochodów, dlatego trzeba ją użytkować?	67
Tabela 13. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy przyroda najbliższej okolicy jest dla miejscowej ludności źródłem dochodów, dlatego trzeba ją użytkować? (w zależności od stosunku do przyrody)	68
Tabela 14. Rozkład odpowiedzi wśród młodzieży i osób dorosłych na pytanie: Czy na miejscowej przyrodzie można zarobić inwestując w turystykę lub rekreację?	69
Tabela 15. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy na miejscowej przyrodzie można zarobić inwestując w turystykę lub rekreację? (w zależności od stosunku do przyrody)	70
Tabela 16. Obszary prawnej ochrony przyrody w Polsce	73
Tabela 17. Informacje ogólne o polskich parkach narodowych	76

Tabela 18. Postrzeganie parku narodowego przez ludność miejscową w poszczególnych parkach (n = 5944)	80
Tabela 19. Ocena liczby parków narodowych w Polsce (kryterium: zamożność gminy)	82
Tabela 20. Rozkład odpowiedzi na temat oceny walorów przyrodniczych i krajobrazowych parków (kryterium: stosunek do przyrody)	84
Tabela 21. Rozkład odpowiedzi na temat oceny walorów przyrodniczych i krajobrazowych parków (kryterium: status zawodowy respondenta)	84
Tabela 22. Rozkład odpowiedzi na temat oceny walorów przyrodniczych i krajobrazowych parków (kryterium: wykształcenie respondenta)	85
Tabela 23. Rozkład odpowiedzi na temat oceny walorów przyrodniczych i krajobrazowych parków (kryterium: zamieszkanie w różnych typach gmin)	85
Tabela 24. Rozkład odpowiedzi na temat oceny walorów przyrodniczych i krajobrazowych parków (kryterium: zamieszkanie względem parku narodowego)	86
Tabela 25. Rozkład odpowiedzi na temat oceny walorów przyrodniczych i krajobrazowych parków (kryterium: udział w zajęciach edukacyjnych)	86
Tabela 26. Rozkład odpowiedzi na pytanie o zadowolenie z zamieszkania w otulinie /sąsiedztwie parku narodowego (kryterium: stosunek do przyrody)	87
Tabela 27. Rozkład odpowiedzi na pytanie o zadowolenie z zamieszkania w otulinie /sąsiedztwie parku narodowego (kryterium: przynależność do grupy młodzież lub dorośli)	88
Tabela 28. Rozkład odpowiedzi na pytanie o zadowolenie z zamieszkania w otulinie /sąsiedztwie PN (kryterium: posiadanie przez rodzinę gruntów w parku narodowym)	88
Tabela 29. Rozkład odpowiedzi na pytanie o zadowolenie z zamieszkania w otulinie /sąsiedztwie PN (kryterium: zamieszkanie względem parku narodowego)	89
Tabela 30. Rozkład odpowiedzi na pytanie o zadowolenie z zamieszkania w otulinie /sąsiedztwie parku narodowego (kryterium: zamieszkanie w gminach o różnej zamożności)	89
Tabela 31. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy chciałbyś mieszkać na terenie parku narodowego? (kryterium: zamieszkanie względem parku narodowego)	91
Tabela 32. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy chciałbyś mieszkać na terenie parku narodowego? (kryterium: stosunek do przyrody)	91
Tabela 33. Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy chciałbyś mieszkać na terenie parku narodowego? (kryterium: zamieszkanie w różnych typach gmin)	93
Tabela 34. Udział gruntów prywatnych w parkach narodowych – stan na 31 XII 2008 r.	99
Tabela 35. Infrastruktura turystyczna w parkach narodowych w 2010 r.	103
Tabela 36. Liczba turystów w parkach narodowych w wybranych latach (w tys.)	104

Tabela 37. Turystyka w parkach narodowych	105
Tabela 38. Ocena antropogenicznych zagrożeń parków narodowych przez ich dyrektorów,	112
Tabela 39. Rozkład odpowiedzi władz gmin na pytanie o czynniki wpływające najbardziej negatywnie na przyrodę obszaru gminy parkowej (n = 112)	113
Tabela 40. Opinia młodzieży i osób dorosłych o stanie środowiska przyrodniczego gminy, w której znajduje się park narodowy	116
Tabela 41. Opinia o stanie środowiska w gminie parkowej wśród osób o różnym statusie zawodowym	116
Tabela 42. Opinia o stanie środowiska w gminie parkowej (kryterium: zamieszkanie respondenta w różnej odległości od parku narodowego)	117
Tabela 43. Opinia o stanie środowiska w gminie parkowej (kryterium: zamieszkanie respondentów w różnych typach gmin)	117
Tabela 44. Rozkład odpowiedzi (w %) respondentów w poszczególnych parkach narodowych na pytanie o czynniki wpływające najbardziej negatywnie na przyrodę obszaru gminy, w której znajduje się park narodowy (pytanie wielokrotnego wyboru, osoby ankietowane mogły wskazać 3 czynniki, stąd suma w wierszu nie równa się 100%, n = 5944)	119
Tabela 45. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o czynniki wpływające najbardziej negatywnie na przyrodę obszaru gminy, w której znajduje się park narodowy (pytanie wielokrotnego wyboru, respondenci mogli wskazać 3 czynniki, stąd suma w kolumnie nie równa się 100%, n = 5944)	120
Tabela 46. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o czynniki wpływające najbardziej negatywnie na przyrodę obszaru gminy, w której znajduje się park narodowy (pytanie wielokrotnego wyboru, respondenci mogli wskazać 3 czynniki, stąd suma w kolumnie nie równa się 100%, n = 5867), (kryterium oceny: miejsce zamieszkania respondentów względem parku narodowego)	120
Tabela 47. Rozkład odpowiedzi respondentów na stwierdzenie, że parki narodowe powinny być tworzone oraz istnieć wyłącznie na gruntach państwowych	121
Tabela 48. Rozkład odpowiedzi osób o różnym stosunku do przyrody na stwierdzenie, że parki narodowe powinny być tworzone oraz istnieć wyłącznie na gruntach państwowych	122
Tabela 49. Rozkład odpowiedzi osób zamieszkałych w różnych miejscach względem parku narodowego na stwierdzenie, że parki powinny być tworzone oraz istnieć wyłącznie na gruntach państwowych	122
Tabela 50. Rozkład odpowiedzi na pytanie o obecność stałych mieszkańców w parku narodowym	123

Tabela 51. Rozkład odpowiedzi osób zamieszkałych w różnych miejscach względem parku narodowego na pytanie o obecność stałych mieszkańców w parku narodowym	124
Tabela 52. Rozkład odpowiedzi osób, których rodzina posiada (lub nie posiada) grunty w parku, na pytanie o obecność stałych mieszkańców w parku narodowym	125
Tabela 53. Rozkład odpowiedzi na pytanie o pobieranie opłat od turystów za wejście do parku	125
Tabela 54. Rozkład odpowiedzi osób zamieszkałych w różnych miejscach względem parku narodowego na pytanie o pobieranie opłat od turystów za wejście do parku	126
Tabela 55. Rozkład odpowiedzi osób, których rodzina posiada (lub nie posiada) grunty w parku, na pytanie o pobieranie opłat od turystów za wejście do parku narodowego	126
Tabela 56. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy w otulinie parku narodowego powinny powstawać ośrodki wypoczynkowe i domy wycieczkowe	128
Tabela 57. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy w otulinie parku narodowego powinno być więcej kwater prywatnych dla turystów	128
Tabela 58. Rozkład odpowiedzi osób zamieszkałych w różnych miejscach względem parku narodowego na pytanie czy w otulinie parku powinny powstawać ośrodki wypoczynkowe i domy wycieczkowe	129
Tabela 59. Rozkład odpowiedzi osób zamieszkałych w różnych miejscach względem parku narodowego na pytanie czy w otulinie parku powinno być więcej kwater prywatnych dla turystów	129
Tabela 60. Rozkład odpowiedzi osób, których rodzina posiada (lub nie posiada) grunty w parku, na pytanie czy w otulinie parku narodowego powinny powstawać ośrodki wypoczynkowe i domy wycieczkowe	130
Tabela 61. Rozkład odpowiedzi osób, których rodzina posiada (lub nie posiada) grunty w parku, na pytanie czy w otulinie parku narodowego powinno być więcej kwater prywatnych dla turystów	130
Tabela 62. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy w otulinie parku narodowego powinny obowiązywać restrykcyjne przepisy budowlane i komunikacyjne	132
Tabela 63. Rozkład odpowiedzi osób zamieszkałych w różnych miejscach względem parku narodowego na pytanie czy w otulinie parku powinny obowiązywać restrykcyjne przepisy budowlane i komunikacyjne	132
Tabela 64. Rozkład odpowiedzi osób, których rodzina posiada (lub nie posiada) grunty w parku, na pytanie czy w otulinie parku narodowego powinny obowiązywać restrykcyjne przepisy budowlane i komunikacyjne	133
Tabela 65. Rozkład odpowiedzi osób o różnym stosunku do przyrody na pytanie czy w otulinie parku narodowego powinny obowiązywać restrykcyjne przepisy budowlane i komunikacyjne	133

Tabela 66. Korzyści z istnienia parku narodowego dla mieszkańców miejscowości, położonych w obrębie parku lub w jego sąsiedztwie według dyrektorów parków narodowych	145
Tabela 67. Dostrzeganie korzyści z istnienia parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od wykształcenia pełnoletnich respondentów (dla n = 2869)	149
Tabela 68. Dostrzeganie korzyści z istnienia parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od statusu zawodowego respondentów (n = 5830)	149
Tabela 69. Dostrzeganie korzyści z istnienia parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od stosunku respondentów do przyrody (n = 5921)	150
Tabela 70. Dostrzeganie korzyści z istnienia parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od udziału respondentów w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez park (n = 5755)	150
Tabela 71. Dostrzeganie korzyści z istnienia parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od zamieszkania w różnych miejscach gminy parkowej (dla n = 5867)	152
Tabela 72. Dostrzeganie poszczególnych korzyści z istnienia PN dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od typu gminy (dla n = 5731)	152
Tabela 73. Dostrzeganie korzyści z istnienia parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od kryterium posiadania przez rodzinę gruntów w parku (dla n = 1869)	153
Tabela 74. Dostrzeganie korzyści z istnienia parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od zamieszkania w gminach o różnej zamożności (dla n = 5726)	153
Tabela 75. Dostrzeganie utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od wykształcenia pełnoletnich respondentów (dla n = 2869)	154
Tabela 76. Dostrzeganie utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od statusu zawodowego respondentów (dla n = 5830)	155
Tabela 77. Dostrzeganie utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od stosunku respondentów do przyrody (dla n = 5921)	156
Tabela 78. Dostrzeganie utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od udziału respondentów w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez park (dla n = 5755)	156
Tabela 79. Dostrzeganie utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od zamieszkania w różnych miejscach gminy parkowej względem parku (dla n = 5867)	158
Tabela 80. Dostrzeganie utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od typu gminy (dla n = 5731)	158

Tabela 81. Dostrzeganie utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od posiadania przez rodzinę gruntów w parku (dla n = 1869)	159
Tabela 82. Dostrzeganie utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w zależności od zamieszkania respondentów w gminach o różnej zamożności (dla n = 5726)	159
Tabela 83. Doznawanie osobistych utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie przez młodzież i osoby pełnoletnie	160
Tabela 84. Doznawanie osobistych korzyści z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie przez młodzież i osoby pełnoletnie	160
Tabela 85. Doznawanie osobistych utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od wykształcenia pełnoletnich respondentów	161
Tabela 86. Doznawanie osobistych korzyści z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od wykształcenia pełnoletnich respondentów	161
Tabela 87. Doznawanie osobistych utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od statusu zawodowego respondentów	162
Tabela 88. Doznawanie osobistych korzyści z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od statusu zawodowego respondentów	162
Tabela 89. Doznawanie osobistych utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od stosunku respondentów do przyrody	163
Tabela 90. Doznawanie osobistych korzyści z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od stosunku respondentów do przyrody	163
Tabela 91. Doznawanie osobistych utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od udziału respondentów w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez park	164
Tabela 92. Doznawanie osobistych korzyści z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od udziału respondentów w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez park	164
Tabela 93. Doznawanie osobistych utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od zamieszkania w różnych miejscach gminy parkowej względem parku	167
Tabela 94. Doznawanie osobistych korzyści z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od zamieszkania w różnych miejscach gminy parkowej względem parku	167
Tabela 95. Doznawanie osobistych utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od typu gminy	167
Tabela 96. Doznawanie osobistych korzyści z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od typu gminy	168

Tabela 97. Doznawanie osobistych utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od kryterium posiadania przez rodzinę gruntów w parku narodowym	168
Tabela 98. Doznawanie osobistych korzyści z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od kryterium posiadania przez rodzinę gruntów w parku narodowym (n = 1733)	169
Tabela 99. Doznawanie osobistych utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie w zależności od zamieszkania respondentów w gminach o różnej zamożności	169
Tabela 100. Doznawanie osobistych korzyści z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie od zamieszkania respondentów w gminach o różnej zamożności	169
Tabela 101. Przyczyny konfliktów w parkach narodowych według ich dyrektorów	178
Tabela 102. Znaczenie otuliny (strefy ochronnej) dla parku narodowego według ich dyrektorów	180
Tabela 103. Najostrzejsze konflikty w otulinie parku narodowego według dyrektorów parków (stan w latach 2009 – 2010)	181
Tabela 104. Sposoby rozwiązywania, ograniczania oraz zażegnania sporów (najczęściej po trzy najważniejsze w każdym parku) między dyrekcją parku narodowego a innymi stronami konfliktów według dyrektorów parków	184
Tabela 105. Opinie młodzieży i osób pełnoletnich na temat konfliktów między parkiem narodowym a miejscową ludnością	188
Tabela 106. Opinie na temat konfliktów między parkiem narodowym a miejscową ludnością w zależności od wykształcenia pełnoletnich respondentów	189
Tabela 107. Opinie na temat konfliktów między parkiem narodowym a miejscową ludnością w zależności od statusu zawodowego respondentów	189
Tabela 108. Opinie na temat konfliktów między parkiem narodowym a miejscową ludnością w zależności od stosunku respondentów do przyrody (n = 5887)	190
Tabela 109. Opinie na temat konfliktów między parkiem narodowym a miejscową ludnością w zależności od udziału respondentów w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez park narodowy	190
Tabela 110. Opinie na temat konfliktów w sąsiedztwie parku między parkiem narodowym a mieszkańcami, władzami samorządowymi lub innymi podmiotami w zależności od wykształcenia pełnoletnich respondentów	191
Tabela 111. Opinie na temat konfliktów w sąsiedztwie parku między parkiem narodowym a mieszkańcami, władzami samorządowymi lub innymi podmiotami w zależności od statusu zawodowego respondentów	191
Tabela 112. Opinie na temat konfliktów między parkiem narodowym a miejscową ludnością w zależności od zamieszkania w różnych miejscach gminy parkowej względem granic parku	191

Tabela 113. Opinie na temat konfliktów między parkiem narodowym a miejscową ludnością w zależności od zamieszkania respondentów w różnych typach gmin	194
Tabela 114. Opinie respondentów na temat konfliktów w sąsiedztwie parku narodowego między parkiem a mieszkańcami, władzami samorządowymi lub innymi podmiotami w zależności od zamieszkania w różnych miejscach gminy parkowej względem granic parku	194
Tabela 115. Opinie na temat konfliktów w sąsiedztwie parku narodowego między parkiem a mieszkańcami, władzami samorządowymi lub innymi podmiotami w zależności od typu gminy, w której mieszka osoba ankietowana	196
Tabela 116. Opinie na temat konfliktów między parkiem narodowym a miejscową ludnością w zależności od kryterium posiadania przez rodzinę respondenta gruntów w parku narodowym	196
Tabela 117. Opinie na temat konfliktów między parkiem narodowym a miejscową ludnością w zależności od zamieszkania respondentów w gminach o różnej zamożności	197
Tabela 118. Opinie na temat konfliktów w sąsiedztwie parku narodowego między parkiem a mieszkańcami, władzami samorządowymi lub innymi podmiotami w zależności od posiadanych przez rodzinę gruntów w parku narodowym	197
Tabela 119. Opinie na temat konfliktów w sąsiedztwie parku narodowego między parkiem a mieszkańcami, władzami samorządowymi lub innymi podmiotami w zależności od zamożności gminy, w której mieszka osoba ankietowana	198
Tabela 120. Główne przyczyny konfliktów w parkach narodowych w opinii młodzieży i pełnoletnich mieszkańców gmin parkowych	198
Tabela 121. Główne przyczyny konfliktów w parkach narodowych w opinii pełnoletnich mieszkańców gmin parkowych według wykształcenia	199
Tabela 122. Główne przyczyny konfliktów w parkach narodowych w opinii ludności gmin parkowych według statusu zawodowego	200
Tabela 123. Główne przyczyny konfliktów w parkach narodowych w opinii ludności gmin parkowych w zależności od typu gminy, w której mieszka osoba ankietowana	202
Tabela 124. Główne przyczyny konfliktów w parkach narodowych w opinii ludności gmin parkowych w zależności od zamieszkania w różnych miejscach gminy parkowej względem parku	202
Tabela 125. Główne przyczyny konfliktów w parkach narodowych w opinii ludności gmin parkowych w zależności od posiadanych przez rodzinę gruntów w parku narodowym	203
Tabela 126. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o najlepsze sposoby rozwiązywania konfliktów park narodowy – miejscowa ludność (n = 5290)	205

Tabela 127. Rozkład odpowiedzi pełnoletnich mieszkańców gmin parkowych na pytanie o najlepsze sposoby rozwiązywania konfliktów park narodowy – miejscowa ludność (n = 5527), (kryterium oceny: wykształcenie respondentów)	205
Tabela 128. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o najlepsze sposoby rozwiązywania konfliktów park narodowy – miejscowa ludność (n = 5308), (kryterium oceny: status zawodowy)	206
Tabela 129. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o najlepsze sposoby rozwiązywania konfliktów park narodowy – miejscowa ludność (n = 5292), (kryterium oceny: stosunek do przyrody)	206
Tabela 130. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o najlepsze sposoby rozwiązywania konfliktów park narodowy – miejscowa ludność (n = 5332), (kryterium oceny: zamieszkanie respondenta w różnych typach gmin).	208
Tabela 131. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o najlepsze sposoby rozwiązywania konfliktów park narodowy – miejscowa ludność (n = 5314), (kryterium oceny: zamieszkanie respondenta w różnych miejscach gminy parkowej względem granicy parku)	208
Tabela 132. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o najlepsze sposoby rozwiązywania konfliktów park narodowy – miejscowa ludność (n = 5676), (kryterium oceny: posiadania przez rodzinę respondenta gruntów w parku narodowym)	209
Tabela 133. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o najlepsze sposoby rozwiązywania konfliktów park narodowy – miejscowa ludność (n = 5414), (kryterium oceny: udział w zajęciach edukacyjnych)	209
Tabela 134. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o najlepsze sposoby rozwiązywania konfliktów park narodowy – miejscowa ludność (n = 5334), (kryterium oceny: zamieszkanie w gminach o różnej zamożności)	210
Tabela 135. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a miejscową ludnością w opinii młodzieży i osób pełnoletnich	219
Tabela 136. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a miejscową ludnością w zależności od wykształcenia pełnoletnich respondentów	220
Tabela 137. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a miejscową ludnością w zależności od statusu zawodowego respondentów	220
Tabela 138. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a miejscową ludnością w zależności od stosunku respondentów do przyrody	221
Tabela 139. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a miejscową ludnością w zależności od udziału respondentów w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez park	221

Tabela 140. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku a miejscową ludnością w zależności od zamieszkania w różnych miejscach gminy względem parku	223
Tabela 141. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a miejscową ludnością w zależności od zamieszkania w różnych typach gmin	224
Tabela 142. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a miejscową ludnością w zależności od posiadania przez rodzinę gruntów w parku narodowym	224
Tabela 143. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a miejscową ludnością w zależności od zamieszkania w gminach o różnej zamożności	225
Tabela 144. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a władzami samorządowymi w opinii młodzieży i osób pełnoletnich	225
Tabela 145. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a władzami samorządowymi w zależności od wykształcenia osób pełnoletnich	226
Tabela 146. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a władzami samorządowymi w zależności od statusu zawodowego respondentów	226
Tabela 147. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a władzami samorządowymi w zależności od stosunku respondentów do przyrody	227
Tabela 148. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a władzami samorządowymi w zależności od udziału respondentów w zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez park	227
Tabela 149. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a władzami samorządowymi w zależności od zamieszkania w różnych miejscach gminy parkowej względem parku	229
Tabela 150. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a władzami samorządowymi w zależności od zamieszkania w różnych typach gmin	229
Tabela 151. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a władzami samorządowymi w zależności od posiadania przez rodzinę gruntów w parku narodowym	230
Tabela 152. Ocena obecnych relacji między dyrekcją parku narodowego a władzami samorządowymi w zależności od zamieszkania w gminach o różnej zamożności	230
Tabela 153. Wokupy gruntów w parkach narodowych w 2010 r.	253
Tabela 154. Zbiorcze zestawienie gmin pod względem pokrycia planami miejscowymi obszaru parków narodowych i otulin	257
Tabela 155. Liczba opinii parków narodowych do wniosków o ustalenie warunków zabudowy na obszarze parków i otulin w latach 2005 – 2007	257
Tabela 156. Działalność edukacyjna prowadzona przez parki narodowe w latach 1990 – 2010	261
Tabela 157. Uczestnicy zajęć edukacyjnych organizowanych przez parki narodowe w 2009 r.	263

RYCINY

Ryc. 1. Główne typy relacji w parku narodowym	11
Ryc. 2. Główne elementy systemu człowiek – środowisko w ujęciach modelowych	12
Ryc. 3. Model środowiska życia człowieka	13
Ryc. 4. Relacje tworzące strukturę terytorialnego systemu społecznego	14
Ryc. 5. Model relacji park narodowy – społeczność lokalna	15
Ryc. 6. Wyobrażenie i elementy na niego wpływające	35
Ryc. 7. Model procesu percepcji	36
Ryc. 8. Elementy wpływające na percepcję przestrzeni	37
Ryc. 9. Schemat poznawczy relacji ludzie – park narodowy	38
Ryc. 10. Poziomy społecznej percepcji relacji człowiek – środowisko	39
Ryc. 11. Czynniki wpływające na ocenę relacji park narodowy – społeczność lokalna	45
Ryc. 12. Rozmieszczenie parków narodowych na tle gmin parkowych	46
Ryc. 13. Struktura ankietowanych przedstawicieli władz gmin parkowych według pełnionej funkcji	50
Ryc. 14. Opinie władz gmin na temat priorytetów rozwoju gmin (I-V – miejsce priorytetu w zestawieniu)	51
Ryc. 15. Udział procentowy osób pełnoletnich i młodzieży wśród przebadanych mieszkańców gmin poszczególnych parków narodowych	52
Ryc. 16. Struktura wieku badanej grupy respondentów	53
Ryc. 17. Struktura wykształcenia respondentów pełnoletnich	53
Ryc. 18. Struktura wykształcenia pełnoletnich respondentów w poszczególnych parkach narodowych	54
Ryc. 19. Status zawodowy osób pełnoletnich	54
Ryc. 20. Status zawodowy respondentów pełnoletnich w poszczególnych parkach narodowych	55
Ryc. 21. Miejsce zamieszkania respondentów według typów gmin	55
Ryc. 22. Struktura zamieszkania w różnych typach gmin wśród respondentów poszczególnych parków narodowych	56
Ryc. 23. Miejsce zamieszkania respondentów względem parku narodowego	56
Ryc. 24. Struktura zamieszkania respondentów względem parku narodowego w poszczególnych parkach narodowych	57
Ryc. 25. Rozkład odpowiedzi respondentów w poszczególnych parkach narodowych na pytanie o posiadanie gruntów w parku narodowym	58
Ryc. 26. Deklarowany stosunek respondentów do przyrody	58

Ryc. 27. Deklarowany stosunek respondentów do przyrody w poszczególnych parkach narodowych	59	Ryc. 45. Gotowość zamieszkania na terenie parku narodowego	92
Ryc. 28. Ocena własnej wiedzy o środowisku przyrodniczym okolicy miejscowości zamieszkania przez gimnazjalistów i osoby pełnoletnie	60	Ryc. 46. Rozkład odpowiedzi osób pełnoletnich, młodzieży gimnazjalnej oraz władz gmin parkowych na pytanie czym przede wszystkim jest park narodowy (kolejność wg częstości odpowiedzi)	94
Ryc. 29. Rozkład odpowiedzi respondentów w poszczególnych parkach narodowych na pytanie o ocenę własnej wiedzy odnośnie środowiska przyrodniczego okolicy miejscowości zamieszkania	60	Ryc. 47. Walory przyrodnicze i krajobrazowe parków narodowych w opinii osób pełnoletnich, gimnazjalistów oraz władz gmin parkowych	95
Ryc. 30. Rozkład odpowiedzi na pytanie o źródła wiedzy na temat środowiska przyrodniczego we własnej gminie (pytanie wielokrotnego wyboru, % nie dają sumy 100%)	61	Ryc. 48. Antropogeniczne zagrożenia występujące w polskich parkach narodowych	98
Ryc. 31. Rozkład odpowiedzi gimnazjalistów i osób dorosłych na pytanie o źródła wiedzy o środowisku (pytanie wielokrotnego wyboru)	62	Ryc. 49. Rozkład odpowiedzi władz gmin parkowych na pytanie o ocenę antropogenicznych zagrożeń parków narodowych	114
Ryc. 32. Rozkład odpowiedzi respondentów w poszczególnych parkach narodowych na pytanie o udział w zajęciach edukacyjnych	63	Ryc. 50. Rozkład odpowiedzi władz gmin parkowych na pytanie dotyczące zagospodarowania przestrzennego oraz użytkowania parku narodowego i jego otuliny	115
Ryc. 33. Rozkład odpowiedzi respondentów w poszczególnych parkach narodowych na pytanie: Czy okoliczna przyroda i krajobraz są ci bliskie?	65	Ryc. 51. Opinia respondentów o stanie środowiska gmin parkowych w poszczególnych parkach narodowych	118
Ryc. 34. Rozkład odpowiedzi respondentów w poszczególnych parkach narodowych na pytanie: Czy przyroda okolicy jest cennym dziedzictwem całego narodu i dlatego należy ją chronić w parku narodowym?	66	Ryc. 52. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy parki narodowe powinny być tworzone i istnieć wyłącznie na gruntach państwowych	123
Ryc. 35. Rozkład odpowiedzi respondentów w poszczególnych parkach narodowych na pytanie: Czy przyroda najbliższej okolicy jest dla miejscowej ludności źródłem dochodów, dlatego trzeba ją użytkować?	68	Ryc. 53. Rozkład odpowiedzi na pytanie o obecność stałych mieszkańców w parku narodowym	124
Ryc. 36. Rozkład odpowiedzi respondentów w poszczególnych parkach narodowych na pytanie: Czy na miejscowej przyrodzie można zarobić inwestując w turystykę lub rekreację?	69	Ryc. 54. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy wstęp turystów na teren parku narodowego powinien być płatny	127
Ryc. 37. Rozkład odpowiedzi władz gmin parkowych na pytanie czym przede wszystkim jest park narodowy	77	Ryc. 55. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy turystów powinien obowiązywać zakaz wjazdu samochodami i autobusami na obszar parku narodowego	127
Ryc. 38. Ocena walorów parków narodowych przez przedstawicieli władz gmin parkowych	78	Ryc. 56. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy w otulinie parku narodowego powinny powstawać ośrodki wypoczynkowe, domy wycieczkowe	131
Ryc. 39. Rozkład odpowiedzi osób pełnoletnich oraz młodzieży na pytanie czym przede wszystkim jest park narodowy – kolejność wg częstości odpowiedzi	79	Ryc. 57. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy w otulinie parku narodowego powinno być więcej kwater prywatnych dla turystów	131
Ryc. 40. Zakresy odpowiedzi (w %) dotyczących postrzegania parku narodowego przez ludność miejscową w poszczególnych parkach	81	Ryc. 58. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy w otulinie parku narodowego powinny obowiązywać restrykcyjne przepisy budowlane i komunikacyjne	134
Ryc. 41. Opinie respondentów na temat liczebności parków narodowych w Polsce	81	Ryc. 59. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy w otulinie parku narodowego nie powinno być żadnych ograniczeń budowlanych dla osób z zewnątrz, które kupują tam działki budowlane i chcą tam zamieszkać	134
Ryc. 42. Ocena walorów przyrodniczych i krajobrazowych parków narodowych przez respondentów	82	Ryc. 60. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy w otulinie parku narodowego nie powinno być żadnych ograniczeń budowlanych dla osób mieszkających tam od dawna	135
Ryc. 43. Ocena walorów przyrodniczych i krajobrazowych wybranych parków narodowych	83	Ryc. 61. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy w otulinie parku narodowego mieszkańcy otuliny powinni budować nowe domy tylko w dawnym – tradycyjnym stylu	135
Ryc. 44. Zadowolenie z zamieszkania w sąsiedztwie parku narodowego	90		

Ryc. 62. Rozkład odpowiedzi na pytanie czy ludzie z zewnątrz powinni móc budować w otulinie parku narodowego domki letniskowe	136
Ryc. 63. Korzyści z istnienia parku narodowego dla lokalnej społeczności według dyrektorów parków narodowych	146
Ryc. 64. Utrudnienia dla lokalnej społeczności związane z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie według dyrektorów parków narodowych	146
Ryc. 65. Korzyści dla lokalnej społeczności z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie według władz gmin parkowych	147
Ryc. 66. Utrudnienia związane z istnieniem parku narodowego w sąsiedztwie według władz gmin parkowych	148
Ryc. 67. Korzyści z istnienia parku narodowego według mieszkańców gmin parkowych	148
Ryc. 68. Dostrzeganie korzyści z istnienia parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych	151
Ryc. 69. Utrudnienia związane z obecnością parku narodowego według ludności gmin parkowych (źródło: opracowanie własne)	154
Ryc. 70. Dostrzeganie utrudnień związanych z istnieniem parku narodowego dla mieszkańców gmin parkowych w poszczególnych parkach	157
Ryc. 71. Doznawanie wśród respondentów osobistych utrudnień związanych z sąsiedztwem parku narodowego	165
Ryc. 72. Doznawanie wśród respondentów osobistych korzyści z istnienia parku narodowego w sąsiedztwie	166
Ryc. 73. Korzyści z parku narodowego w opinii różnych grup respondentów	170
Ryc. 74. Utrudnienia związane z sąsiedztwem parku narodowego w opinii różnych grup respondentów	172
Ryc. 75. Główne źródła konfliktów w parkach narodowych w opinii dyrektorów parków narodowych	177
Ryc. 76. Odpowiedzi dyrektorów parków narodowych na pytanie czy konflikty występowały w przeszłości (przed wprowadzeniem obecnej Ustawy o OP z 2004 r.) lub czy występują obecnie	179
Ryc. 77. Odpowiedzi dyrektorów parków narodowych na pytanie o znaczenie strefy ochronnej parku narodowego	180
Ryc. 78. Odpowiedzi dyrektorów parków narodowych na pytanie o występowanie konfliktów w strefie ochronnej parku narodowego	182
Ryc. 79. Sposoby rozwiązywania, ograniczania oraz zażegnania sporów (trzy najważniejsze) między dyrekcją parku narodowego a innymi stronami konfliktów według dyrektorów parków	183
Ryc. 80. Odpowiedzi przedstawicieli władz gmin parkowych na pytanie czy konflikty występowały w przeszłości lub czy występują obecnie	185

Ryc. 81. Główne źródła konfliktów w opinii władz gmin parkowych	186
Ryc. 82. Sposoby rozwiązywania, ograniczania oraz zażegnania sporów między dyrekcją parku narodowego a innymi stronami konfliktów (trzy najważniejsze – najlepsze, najbardziej skuteczne sposoby) według władz gmin parkowych	187
Ryc. 83. Struktura odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie „Czy w sąsiedztwie parku narodowego dochodziło do konfliktów między dyrekcją parku narodowego a mieszkańcami, władzami samorządowymi lub innymi podmiotami?”	191
Ryc. 84. Opinie respondentów na temat konfliktów między parkiem narodowym a miejscową ludnością w poszczególnych parkach	193
Ryc. 85. Opinie respondentów na temat konfliktów w sąsiedztwie parku narodowego między parkiem a mieszkańcami, władzami samorządowymi lub innymi podmiotami w poszczególnych parkach	195
Ryc. 86. Główne przyczyny konfliktów w parkach narodowych w opinii ludności gmin parkowych w poszczególnych parkach	201
Ryc. 87. Najważniejsze sposoby rozwiązywania konfliktów oraz ograniczania lub zażegnania sporów między dyrekcją parku narodowego a innymi stronami konfliktów według ludności gmin parkowych (n = 5290)	204
Ryc. 88. Rozkład odpowiedzi mieszkańców poszczególnych parków na pytanie o najlepsze sposoby rozwiązywania konfliktów park narodowy – miejscowa ludność	207
Ryc. 89. Główne źródła konfliktów w parkach narodowych w opinii różnych grup respondentów	211
Ryc. 90. Opinie dyrektorów parków o relacjach między parkiem narodowym, ludnością miejscową i samorządem w parkach i ich sąsiedztwie	214
Ryc. 91. Opinie władz gmin parkowych o relacjach między parkiem narodowym a władzami samorządowymi gmin parkowych oraz między parkiem narodowym a miejscową ludnością	217
Ryc. 92. Odpowiedzi przedstawicieli władz gmin parkowych na pytanie czy powinny nastąpić zmiany w funkcjonowaniu parku narodowego	217
Ryc. 93. Ocena relacji park narodowy – ludność miejscowa przez mieszkańców gmin parkowych	222
Ryc. 94. Ocena relacji między dyrekcją parku narodowego a władzami samorządowymi w poszczególnych parkach	228
Ryc. 95. Odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o ocenę pracy dyrekcji najbliższego parku narodowego (n = 5850)	231
Ryc. 96. Odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie czy powinny nastąpić zmiany w funkcjonowaniu parku narodowego, które poprawią relacje między parkiem a społecznością lokalną (n = 5840)	231

Ryc. 97. Rozkład odpowiedzi mieszkańców gmin parkowych na pytanie o zmiany, jakie powinny zostać wprowadzone w funkcjonowaniu parku narodowego dla poprawy relacji parku ze społecznością lokalną (n = 1161)	232
Ryc. 98. Obecne relacje park narodowy – ludność miejscowa w opinii różnych grup respondentów	232
Ryc. 99. Ocena relacji park narodowy – ludność miejscowa według różnych grup respondentów	233
Ryc. 100. Obecne relacje park narodowy – samorządy w opinii różnych grup respondentów	234
Ryc. 101. Ocena relacji park narodowy – władze samorządowe według różnych grup respondentów	235
Ryc. 102. Pozytywne relacje park narodowy – ludność miejscowa w opinii osób pełnoletnich i gimnazjalistów, w poszczególnych parkach	236
Ryc. 103. Pozytywne relacje park narodowy – ludność miejscowa w opinii osób uczestniczących i nieuczestniczących w edukacji ekologicznej prowadzonej przez parki narodowe	237
Ryc. 104. Pozytywne relacje park narodowy – ludność miejscowa w opinii respondentów lepiej i słabiej wykształconych	238
Ryc. 105. Pozytywne relacje park narodowy – ludność miejscowa w opinii osób zamieszkałych w parku narodowym i jego otulinie oraz poza tym obszarem (źródło: opracowanie własne)	239
Ryc. 106. Pozytywne relacje park narodowy – ludność miejscowa w opinii osób, których rodziny posiadają lub nie posiadają gruntów w parku narodowych	240
Ryc. 107. Pozytywne relacje park narodowy – ludność miejscowa w opinii osób, zamieszkałych w gminach uznanych za zamożne oraz w gminach mniej zamożnych	241
Ryc. 108. Główne grupy narzędzi wdrażania ekorozwoju a sfery rozwoju, w których są one wykorzystywane	249
Ryc. 109. Wybrane sposoby kształtowania relacji między parkiem narodowym a miejscową ludnością według różnych grup respondentów	265
Ryc. 110. Teoretyczny model relacji park narodowy – społeczność lokalna (z uwzględnieniem korzyści z sąsiedztwa parku)	274